

## Συνέχιση των εργασιών του ΙΘ' Πανελληνίου Λειτουργικού Συμποσίου

Δημιουργήθηκε : 24 Σεπτεμβρίου 2025

Συνεχίσθηκαν χθες, 23 Σεπτεμβρίου, οι εργασίες του ΙΘ' Πανελληνίου Λειτουργικού Συμποσίου Στελεχών Ιερών Μητροπόλεων, το οποίο διοργανώνει η Ιερά Σύνοδος της Εκκλησίας της Ελλάδος στην Ιερά Μητρόπολη Περιστερίου, και συγκεκριμένα στο Συνεδριακό Κέντρο της Ιεράς Μητροπόλεως, με τη συμμετοχή 75 εκπροσώπων από 69 Ιερές Μητροπόλεις. Γενικό θέμα του Συμποσίου, το οποίο έχει θέσει υπό την αιγίδα του ο Μακαριώτατος Αρχιεπίσκοπος Αθηνών και πάσης Ελλάδος κ.κ. Ιερώνυμος, είναι:

### **«Η ιερότητα της θείας Λατρείας στην εποχή της εκκοσμικεύσεως»**

Το πρωί τελέσθηκε Θεία Λειτουργία στον Ιερό Παρεκκλήσιο του Επισκοπείου της Ιεράς Μητροπόλεως, με τη συμμετοχή όλων των συνέδρων. Ακολούθως παρετέθη πρωινό σε όλους τους παρισταμένους.

Ακολούθως συνεχίστηκαν οι εργασίες του Συμποσίου και συγκεκριμένα πραγματοποιήθηκε η δεύτερη συνεδρία, με προεδρεύοντα τον Ελλογιμώτατο κ. Παναγιώτη Σκαλτσή, Ομότιμο Καθηγητή της Θεολογικής Σχολής του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, κατά την οποία ομίλησαν οι ακόλουθοι Εισηγητές με τα εξής θέματα:

Ο πρώτος Εισηγητής, Πανοσιολογιώτατος Αρχιμανδρίτης κ. Νικόλαος Ιωαννίδης, Καθηγητής της Θεολογικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών, ανέπτυξε το θέμα: *«Τα σύμβολα της Λατρείας σε μία εκκοσμι-κευμένη κοινωνία»*. Ο ομιλητής ανέφερε ότι: *«Η χρήση του όρου σύμβολο και γενικότερα η συμβολική σκέψη είναι κάτι το διαχρονικό και πανανθρώπινο που αφορά όλες σχεδόν τις εκφάνσεις της ζωής. Η αναζήτηση του θείου εκ μέρους του ανθρώπου από αρχαιοτάτων χρόνων είχε να κάνει με ότι ήταν άγνωστο, ασύλληπτο, υπερβατικό που δεν μπορούσε να γίνει κατανοητό από τον ανθρώπινο πεπερασμένο νού και ιδιαίτερα με το πρόβλημα του θανάτου. Έτσι η συμβολική σκέψη συμβαδίζει με την ανθρώπινη λογική, αφού από μόνη της αδυνατούσε να κατανοήσει το βαθύτερο νόημα της πραγματικότητας της ζωής και ακόμη περισσότερο να δώσει απαντήσεις στα ερωτήματα για την ύπαρξή του και κυρίως τον σκοπό της υπάρξεώς του. Τα λειτουργικά σύμβολα έρχονται να καλύψουν αυτή την ανθρώπινη αδυναμία να νοηματοδοτήσουν τα θεία πράγματα και έτσι σταδιακά να γίνουν γέφυρα μεταξύ ενδοκοσμικού και υπερβατικού, αισθητού και νοητού, ορατού και αόρατου, κτιστού και ακτίστου, θείου και ανθρωπίνου και γενικότερα να καθοδηγήσουν τον πιστό σε πνευματικές αναζητήσεις που αφορούν στα ενθαδικά και τα μελλούμενα.»*.

Ο δεύτερος Εισηγητής Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Κίτρους, Κατερίνης και Πλαταμώνος κ. Γεώργιος, παρουσίασε το θέμα: *«Η τέλεση της θείας Λειτουργίας*

(ερμηνευτική και τελετουργική προσέγγιση)». Ο ομιλητής τόνισε ότι: «Η θεία Λειτουργία αποτελεί την καρδιά της Ορθόδοξης Χριστιανικής Λατρείας, μια μυσταγωγική εμπειρία που συνδυάζει την τελετουργική μεγαλοπρέπεια με τη βαθιά θεολογική θεώρηση. Δεν είναι απλώς μια σειρά από τελετουργικές πράξεις, αλλά μια ζωντανή ανάμνηση των σωτηριωδών γεγονότων της ζωής του Ιησού Χριστού. Όπως σχολιάζει ο Συμεών Θεσσαλονίκης η θεία Λειτουργία αποτελεί την κορωνίδα των μυστηρίων, το αποκορύφωμα και τη σφραγίδα κάθε τελετής, αφού στην Εκκλησία όλα γίνονται προκειμένου να μετάσχει ο λαός του Θεού σώματος και του αίματος του Κυρίου. Σύμφωνα με τον Άγιο Συμεών, η θεία Λειτουργία ήταν και είναι το τέλος κάθε τελετής και κάθε μυστηρίου διότι συγκεφαλαιώνεται όλη η Θεία Οικονομία, πραγματοποιείται η Εκκλησία ως σώμα Χριστού και κοινωνία του Αγίου Πνεύματος και συγχρόνως αποκαλύπτεται η φύση και ο χαρακτήρας του μυστηρίου της Εκκλησίας ως θεανθρώπινης κοινωνίας.».

Επακολούθησε συζήτηση και ένα σύντομο διάλειμμα. Στην συνέχεια άρχισαν οι εργασίες της τρίτης συνεδρίας υπό την προεδρία του Πανοσιολογιωτάτου Αρχιμανδρίτου κ. Νικολάου Ιωαννίδη, Καθηγητού της Θεολογικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών.

Ο πρώτος εισηγητής, Έλλογιμώτατος κ. Άθανάσιος Παπαρνάκης, Καθηγητής της Θεολογικής Σχολής του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, παρουσίασε το θέμα: «Αληθής καί ψευδής Λατρεία του Θεού κατά τους Προφήτες της Παλαιάς Διαθήκης». Ο ομιλητής τόνισε ότι: «Η εκκοσμίκευση αποτελεί μία διαχρονική πρόκληση σε όλα τα θέματα που αφορούν στον Θεό. Μαρτυρείται ήδη από τα χρόνια της Π. Διαθήκης, όταν ο αρχαίος Ισραήλ αγωνιζόταν να διατηρήσει την μονοθεϊστική πνευματική αυτονομία του μέσα σε μία πλημμυρίδα πολυθεϊστικών λαών. Εκκοσμίκευση είχαμε, όταν υιοθετούσε αντιλήψεις και πρακτικές πίστης και ζωής των γειτόνων του, αναίρεσή της είχαμε με την μετάνοια και επιστροφή στα θέσμια της πατρώας θρησκείας. Οι άνθρωποι που κατεξοχήν εργάστηκαν για το δεύτερο ήταν οι προφήτες, οι οποίοι ως απεσταλμένοι του Θεού υπενθύμιζαν στον λαό την ιδιαιτερότητα της σχέσης του με τον Θεό με αναφορά στους όρους της σинаϊτικής διαθήκης. Οι προφήτες τόνιζαν ότι η λατρεία του Ισραήλ δεν απευθυνόταν σε ένα Θεό του παρελθόντος, αλλά σε ένα ζωντανό Θεό του παρόντος, που παρεμβαίνει στη ζωή του λαού ελέγχοντας την πορεία και τη συμπεριφορά του και αναμένοντας την τήρηση των υποσχέσεών του. Η κοινωνία με τον Γιαχβέ που επέδωσε ο λαός με τη λατρεία του, δεν θα επιτυγχανόταν μαγικά με τη χρήση ποικίλων τελετουργιών, αλλά με την ηθική αναστροφή που πηγάζει από την υπακοή στο θε-λημά του. Για τον λόγο αυτό υπογράμμιζαν ότι η λατρεία ήταν αποδεκτή μόνο, όταν ήταν θεοκεντρική, ενώ έχανε τη δύναμή της κάθε φορά που κέντρο της γινόταν ο άνθρωπος και οι ανάγκες του. Και επειδή αυτό ήταν το κύριο χαρακτηριστικό γνώρισμα των ειδωλολατρικών θρησκευτικών παραδόσεων, οι προφήτες συνιστούσαν με κάθε αυστηρότητα την απόλυτη απομάκρυνση από

αυτές. Το μόνο μέσον που έδινε την δύναμη στην προσφερόμενη λατρεία να επιδράσει καταλυτικά στις διαθέσεις του απόλυτα υπερβατικού Γιαχβέ ήταν ο ορθός ηθικός βίος σε όλες τις εκφάνσεις της καθημερινότητας ως έμπρακτη έκφραση μιας ειλικρινούς εσωτερικής διάθεσης υπακοής στο θέλημά του, που ήταν εκφρασμένο στους όρους της διαθήκης.».

Η δεύτερη εισήγηση είχε ως θέμα: «Κίνδυνοι εκκοσμικεύσεως της θείας Λατρείας στην σύγχρονη εποχή». Ο εισηγητής Αιδεσιμολογιώτατος Πρωτοπρεσβύτερος κ. Βασίλειος Καλλιακμάνης, Ομότιμος Καθηγητής της Θεολογικής Σχολής του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, υπογράμμισε ότι: «Ο όρος εκκοσμίκευση προέρχεται από το χώρο της κοινωνιολογίας αλλά αφορά και το χώρο της Εκκλησίας. Η εκκοσμίκευση είτε ως αδιαφορία για τη θρησκευτική αλήθεια, είτε ως απομάκρυνση από την Εκκλησία, είτε ως αποσύνδεση της καθημερινής ζωής από το ευαγγελικό μήνυμα είναι παρούσα στη σύγχρονη κοινωνία. Ταυτόχρονα όμως επηρεάζει και τη Λατρεία της Εκκλησίας κι εκεί εμφανίζεται με διάφορες μορφές. Πρώτον, ως τυπολατρία και συνήθεια. Μεγάλος πειρασμός για τους κληρικούς είναι η εξοικείωση με τον ιερό ναό και τις εκκλησιαστικές ακολουθίες. Χωρίς την πνοή του Πνεύματος και τη διαρκή εσωτερική ανακαίνιση κληρικών και λαϊκών οι χριστιανικές μας κοινότητες στηρίζονται σε ένα εθιμικό πλαίσιο αποσκοπώντας στη διατήρηση μιας νεφελώδους παράδοσης μετατρέποντας τη συμμετοχή στη θεία Λατρεία ως τυπική υποχρέωση ή χριστιανικό καθήκον. Δεύτερον, ενίοτε η Λατρεία θεωρείται ως ακρόαμα ή θέαμα και δεν γίνεται προσπάθεια να είναι ζωντανή και μυσταγωγική αναφορά στο Θεό. Έτσι δίδεται βαρύτητα σε εξωτερικά στοιχεία και στον εντυπωσιασμό και κινδυνεύει να χαθεί το νόημα της κοινής προσευχής. Προβολείς, μεγάφωνα, εξεζητημένοι στολισμοί, στομφώδεις λόγοι και άλλα σχετικά δεν βοηθούν στην “εν Πνεύματι και αληθεία” θεία Λατρεία. Κάτι ανάλογο συμβαίνει και με την τέλεση των ιερών μυστηρίων. Τα Μυστήρια (γάμοι, βαπτίσεις, κηδείες) πιο πολύ θεωρούνται ως κοινωνικές τελετές με όλο το κοσμικό πνεύμα παρά μύηση στη ζωή του Πνεύματος. Βέβαια εδώ να αναφέρουμε και τις ευθύνες μας ως κληρικών για την πλημμελή κατήχηση των ενοριτών μας. Τρίτον, μεγάλο πρόβλημα είναι η ψηφιακή ή τεχνολογική εκκοσμίκευση. Η παρακολούθηση της Λατρείας και ειδικά της θείας Λειτουργίας, που μπορεί να είναι απαραίτητη για άτομα με ειδικές ανάγκες, από την τηλεόραση, ή άλλα σύγχρονα ψηφιακά μέσα οδηγεί πολλούς χρήστες στην άκριτη κατανάλωση εκκλησιαστικών Ακολουθιών χωρίς την προσωπική συμμετοχή.».

Ακολούθησε εποικοδομητική συζήτηση και η καθιερωμένη μεσημβρινή διακοπή.

Κατά την απογευματινή τέταρτη συνεδρία προήδρευσε ο Αιδεσιμολογιώτατος Πρωτοπρεσβύτερος κ. Βασίλειος Καλλιακμάνης, Ομότιμος Καθηγητής της Θεολογικής Σχολής του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης ενώ παρουσιάσθηκαν από τους κ.κ. Εισηγητές τα ακόλουθα θέματα.

Η πρώτη Εισήγηση είχε ως θέμα «Η αποσύνδεση των μυστηρίων Βαπτί- σματος- Χρίσματος και Γάμου από την θεία Ευχαριστία ως αιτία μιας σύγχρονης αποϊεροποιήσεώς τους», με Εισηγητή τον Ελλογιμώτατο κ. Γεώργιο Φίλια, Καθηγητή της Θεολογικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών, ο οποίος ανέφερε ότι: «Η εκκοσμίκευση που προήλθε από την αποσύνδεση των Μυστηρίων Βαπτίσματος/Χρίσματος και Γάμου από τη θ. Ευχαριστία συνιστά ένα βαθύτατο και διαρκές εκκλησιολογικό πρόβλημα, εφόσον οδηγεί σε μία ιδιωτικοποίηση των συγκεκριμένων Μυστηρίων, υπό την έννοια του αποκλεισμού (από τη συμμετοχή σε αυτά) του ευρύτερου εκκλησιαστικού Σώματος και της θεωρήσεώς τους ως κοινωνικού γεγονότος που αφορά μόνο στον οικογενειακό, συγγενικό και κοινωνικό κύκλο των συμμετεχόντων.

Η ποιμαίνουσα Εκκλησία δεν έχει άλλο τρόπο για να αντιμετωπίσει την ανωτέρω περιγραφείσα εκκοσμίκευση των Μυστηρίων του Βαπτίσματος/ Χρίσματος και του Γάμου, από το να καλλιεργήσει (σταδιακώς) την επαναφορά των Μυστηρίων στο σύνδεσμο με τη θ. Ευχαριστία· και επειδή αυτή η επαναφορά είναι έργο δύσκολο στην πραγμάτωσή του, η ποιμαίνουσα Εκκλησία θα πρέπει (τουλάχιστον) να αγωνιστεί εναντίον της εν λόγω εκκοσμιεύσεως μέσα από την πνευματική προετοιμασία των συμμετεχόντων στα συγκεκριμένα Μυστήρια, ώστε να μειωθούν (κατά το δυνατόν) οι συνέπειες της εκκοσμιεύσεως.».

Η δεύτερη Εισήγηση ανεφέρθη στο θέμα: «Οι λειτουργικές και τελετουργικές αταξίες του μυστηρίου του Ευχελαίου». Ο Εισηγητής, Αϊδεσιμολογίωτατος Πρωτο-πρεσβύτερος κ. Θεμιστοκλής Χριστοδούλου, Δρ Θεολογίας, ανέφερε τα ακόλουθα: «Το Μυστήριο του Ευχελαίου έχει ιστορική βάση και θεμέλιο την Αγία Γραφή. Για το μυστήριο αυτό κάνει λόγο ο Απόστολος Ιάκωβος ο Αδελφόθεος στην Καθολική του Επιστολή: “Ασθενεί τις εν υμίν; προσκαλεσάσθω τους πρεσβυτέρους της Εκκλησίας και προσευξάσθωσαν επ’ αυτόν αλείψαντες αυτόν ελαίω εν τω ονόματι του Κυρίου· και η ευχή της πίστεως σώσει τον κάμνοντα και εγερεί αυτόν ο Κύριος· καν αμαρτίας η πεπονηκώς, αφεθήσεται αυτώ”. (Καθ. Ιακ. ε΄ 14-15).

Έχει το μυστήριο του Ευχελαίου διπλή ιδιότητα. Πρώτον θεραπεύει ασθένειες και δεύτερον συγχωρεί αμαρτίες. Η θεραπεία που επαγγέλλεται το Ευχέλαιο αφορά όχι μόνο στις ασθένειες του σώματος αλλά και της ψυχής. Το μυστήριο του Ευχελαίου, δηλαδή, έχει σκοπό όχι μόνο την θεραπεία του σώματος αλλά κυρίως της ψυχής. Το Μεγαλυνάριο της Ιεράς Παρακλήσεως εις την Υπεραγίαν Θεοτόκον βεβαιώνει: “Από των πολλών μου αμαρτιών ασθενεί το σώμα, ασθενεί μου και η ψυχή”.

Το Ιερό Ευχέλαιο βοηθά στην ψυχική ανόρθωση των ασθενών, για τους οποίους και τελείται το μυστήριο, αλλά και όλων όσοι συμπαρίστανται στην ασθένειά των, συγγενών και φίλων, ώστε να ενισχύονται στο έργο των, που είναι η κοπιώδης φροντίδα των ασθενούντων. Το Ευχέλαιο καθίσταται αρωγός στο έργο της διακονίας

των ασθενούντων αδελφών αλλά και εν γένει στην επιτέλεση παντός έργου αγαθού.».

Την τρίτη Εισήγηση παρουσίασε ο Αιδεσιμολογιώτατος Πρωτοπρεσβύτερος κ. Στυλιανός Χατζηγηρηγορίου, Επίκουρος Καθηγητής της Θεολογικής Σχολής του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, πραγματευόμενος το θέμα: «Τα διακονικά παραγγέλματα ως υπομνηστικά της ιερότητας των Μυστηρίων και των ιερών Ακολουθιών». Ο εισηγητής υπογράμμισε: «Ένα από τα δομικά στοιχεία των Μυστηρίων και των Ιερών Ακολουθιών του νυχθημέρου είναι τα διακονικά παραγγέλματα, δηλαδή οι απευθυνόμενες από τον διάκονο προς τον λαό και τον ιερέα προτροπές και παρακελεύσεις. Ο διάκονος, απευθυνόμενος στους πιστούς, γενικώς τους προτρέπει στην προσευχή και ιδιαίτερα υποδεικνύει σε αυτούς τον τρόπο και την στάση της προσευχής και αναφέρει τα αιτήματα, τα οποία πρέπει να αναπέμπουν στον Θεό. Απευθυνόμενος στον ιερέα, του υπενθυμίζει τις ενέργειες, στις οποίες πρέπει αυτός να προβή κατά την τέλεση των Ακολουθιών και των Μυστηρίων.

Τα διακονικά παραγγέλματα είναι είτε μονολεκτικές φράσεις (Πρόσχωμεν, Σοφία), είτε ολιγόλογες, σύντομες προτάσεις (του Κυρίου δεηθώμεν, τας κεφαλάς ημών τω Κυρίω κλίνωμεν, Ευλόγησον, δέσποτα κ.ά.), είτε σειρές δεήσεων (τα Ειρηνικά η Μεγάλη Συναπτή, η Μικρά Συναπτή η Αίτησις, η Εκτενής Δέησις, τα Πληρωτικά).».

Επακολούθησε γόνιμη συζήτηση και ενδιαφέρουσες τοποθετήσεις των Συνέδρων και πριν από το Δείπνο συζητήθηκαν λειτουργικά θέματα γενικής φύσεως.

Εκ της Ειδικής Συνοδικής Επιτροπής Λειτουργικής Αναγεννήσεως